

ŠOLA.

Glasilo Goriških učiteljev.

Izhaja v zvezkih po 25 kr. — Dopise sprejema V. Černic, učitelj v Št. Petru pri Gorici; — naročnino pa Tom. Jug, naduč. v Solkanu.

O poučevanju materinega jezika v ljudskeji šoli.

Razen obče izobraževalne vrednosti, ki jo jezik razodevuje, nosi on v sebi podlago vsakojaki človeški družbi, najpotrebniše sredstvo k vzajemnemu občeivanju in najvažnejše pospeševalo vsega pouka sploh. Stoprv vsled jezika se človeku od ene strani lastne misli čedaljebolj odkrivajo, in od druge zamore iste na druge prenašati in za splošno dobre izkoristiti. Sme se toraj trditi, da je kateri narod tem bolj izobražen in imeniten, čem več se je njegov jezik opilil in obogatil. Ali je po tem takem čuda, ako se sedanje stoletje, priznava je velepomembo za razvoj in občo izobražbo kacega naroda, poganja za jeziški razvoj?

Ako pa pomislimo, da je baš pri jeziški stroki treba obzir jemati na mnoge strani, ki še niso vsem dovolj jasne, ne moremo se nikakor čuditi, ako vidimo pri jeziškem pouku toliko pomot v prošlem in sedanjem času.

Ker se je pa ravno v Nemcih začel jezik oziroma zgodaj pravilno poučevati, ne bode odveč, ako začnemo ta sestavek z dotično zgodovino.

Prvi jeziški pouk v ljudskeji šoli nahajamo začetkom 17. stoletja pri Ratihihi v Ketenu. Kakor razvidno iz učnega načrta, začel je učitelj dotični svoj pouk s tem, da je podajal razlago slovnice sploh in njenih delov posebe, na to so sledili: „pravopis“, „izgovarjanje“, „etimologija“

in „skladnja“. Vsako pravilo je moralo imeti 15-20 zgledov. Torej uže precejšen napredek, žali pri tem, da se je suhoparna slovnica preveč košatila. Razen te šole ne nahajamo ni v 17. ni 18. stoletji nikder druge, kjer bi se bila nemška materinščina kaj bolj poučevala. Pač so se posamniki s tem predmetom pečali, in to uže koncem 18. stoletja, toda brez posebnega vspeha: tako Felbiger, ki je zahteval pouk o besedskih vrstah itd. in Rochow, ki je vvel vaje v mišljenji in izreki, ter je berilne odlomke razlagal in tolmačil. S takim navodom bi imeli jezik pravilno rabiti. Evo napredka! Jezik naj se uči z vajami ne z golim poučevanjem o njem! Omene vreden je v tem neki nemški katekizem iz leta 1798. ki hrani v sebi sledeče mesto: „Učitelj naj pridno z otroci govori ogibaje se vseh pomot, potem naj beró najbolje pisatelje. — Še le, ko zna učenec prav pisati in govoriti, naj se seznaní z jezikovimi pravili“. To je tudi prav. A vkljub takim zahtevam in temu, da je slavnoznani Grimm ta način najtopleje priporočal, ostala je slovnica kot edini predmet.*)

Jezik naj se na jeziki uči. Pridno čitanje, razlaganje in nadaljevalno pogovarjanje bodi pri tem merodajno. Le takim potom se otroku duševno obzorje razširi. Kako more se neki od ljudskega učitelja zahtevati, da modruje z otroci o jeziških oblikah in vrstah? Preje ima otrok besedo prav izgovarjati, staviti in pojemati, nego moro samostavnike staviti v različne skupke. Neki strokovnjak pravi med drugim: „Prava nesreča je, da nekoji učitelji, da le slišijo o jeziškem poučevanju, koj na slovnična pravila mislijo, in toraj konec na začetek stavijo. Ne slovnica, ampak mariveč govor v svojem čistem in čvrstem delu bil je prvi, in jezik ni iz slovnice, marveč ta iz jezika nastala. **)

Koliko vspeha bi doživel marsikateri učitelj, ako bi ves oni čas, ki ga trati z definicijami lastnih, snovskih imen,

*) Čudna so poročila nekterih vodij srednjih šol kakor n. pr. da otroci, prišedši iz ljudskih šol, šepajo v „analizi“, da golega stavka ne umejo itd.!—

**) To misel je uže veleučeni Kopitar v svoji slovnici leta 1808. pri kritikovanju slovnično lesenega Pohlina krepko izrazil.

prehajalnih in neprehajalnih glagolov itd., porabil za praktične vaje v jeziki. Toraj bodi v tem: „tako“ in ne „kak“ geslo!

Tukaj imamo ljudsko šolo v mislih. Da se ima jezik v tej drugače nego v srednji poučevati, jasno je uže dovolj iz tega, ker so smotri sami na sebi različni. Ljudska šola je, dejal bi, šola za praktično življenje; srednja šola je bolj pripravljavnicca za učenjaški stan. Kar se more pred vsem v življenji izkoristiti, naj se poučuje v ljudskeji šoli, in te koristi za življenje gotovo slovnica ne donaša! Da se pa ne obudi sum, češ, da smo sovražni formalno izobraževalnim predmetom, naj tukaj pristavimo, da smo marveč za to, da se nima nič poučevati brez dotičnega utemeljevanja. Le takim potom se človek more znebiti presodkov in uklanjevanja slepo vero zahtevajočim avtoritetam. Ker se tedaj tudi v jeziškim poučevanju nima razveljaviti ta princip, spada vanj tudi slovnica, a, to se ve da, kot samosvoj predmet kratko nikar ne! In sedaj bodi nam obrat dovoljen!

Česa se ima ljudski učenec v jeziki pred vsem naučiti?

On ima: 1. po drugih izražene misli prav umevati, in 2. ima se za to usposobiti, da more lastne misli jasno izraževati. Nikakor se ne moremo vjemati z mnenjem, da učenec stavek uže popolnem umeje, ako ga more analizovati. Pač pa mora vedeti, o čem in kaj se govori; v to mu pa ni treba različnih strokovnjaških ali terminologičnih izrazov.*)

Ljudski učitelj bodi zadovoljen, ako so se njegovi učenci navadili misliti, govoriti in pravopisno pisati; ako umejo kratke pripovedi, in ako zamorejo njihovo vsebino na stavljena vprašanja podati, pri tem pa tudilastne misli izraževati z besedo in pismom. Naj bi se toraj berilni odlomki razpravljali in kratki sestavki korektno sestavljali. Tu pa tam naj se kako stvar tudi slovniški pojasnjuje. Znanje jezika velja tukaj veliko več, nego znanje o jeziki.

*) Marsikateri pisatelj pal bi, ko bi imel pred katero komisijo izpit napraviti iz slovnice, da-si zna svoje misli izvrstno izraziti. Pri tacih se je razvila jeziška zavest v občeivanji ali čitanji.

S tem namreč, da se razpravljajo dobri sestavki (povesti, popisi, itd.), s tem nadalje da se taci učenci učé na pamet, izobrazujeta se ob enem glava in srce.

Po našem mnenji naj bi se na spodnji in srednji stopinji ljudske šole vse, jeziškemu pouku odmenjene ure porabile za ustmene in pismene vaje. Z razpravljanjem, pripovedovanjem, branjem, vprašanjem in pisanjem (s čedalje večjimi zahtevami) pridobi se jezikova zavest, korektna raba in konečno popolno gospodarstvo v jeziku. Še le na zgornji stopinji naj se nekateri jeziški zakoni, a le kolikor so za pravo rabo v besedi in pismu merodajni, z učenci iz jezika samega poiščejo in določujejo. Kedor se ni učil govoriti, ta tudi v zgornjem oddelku še najmanjšega stavka prav izraziti ne more. Tudi v jeziku velja rek: Vaja dela mojstra!

Še enkrat: Miseljske, govorske ali ustmene in pismene vaje so najboljši pripomočki k duševni povzdigi naše mladine—našega naroda. — Deček, ki se je učil kot otrok misliti, govoriti in činiti, bo tudi kot mož mislil, govoril in činil.

Slovnica je teoretično znanje; ona je podloga nadaljevalnim jeziškim študijam in je tedaj na srednji šoli brez dvombe zelo potrebna. Jasno pa je, da ima za ljudsko šolo malo cene.

Ljudska šola ni nikakor pripravljalnica za srednje šole, akopram to menenje tu in tam še gospodari, le slučajno obiskuje nje najmanje število učencev srednjo šolo. Vsled tega ni nikakor pravično, ako se od ljudske šole zahteva, kar se od nje po nikakem zahtevati ne more in ne sme.

Naj se izprašuje jezik in ne slovnica. Ta ni predmet, ki ga ljudski učitelj uči. Žalibog da ni gledé na oba ta pojma zmerom in povsod popolna jasnota. Često se namreč sliši: ta ali oni učenec izvrstno napreduje v jeziku, in to zato, ker more morda kak glagol v različnih oblikah in časih hitro in brez pomote naspočitati. Naspočitovanje taci stvari ne more ljudskega učitelja posebno zanimati; pravšna raba mu je glavna stvar. Naj konečno še navedemo nečega slavnega jezikoslovca besede, ki se te stvari tičejo. On pravi:

„Mnogo iz slovnice se daje prav dobro brez učenih terminologij pojasniti . . . Jezik moral bi biti strašno ubožen, ko bi se stavek ne mogel otrokom dopovedati brez učenih terminologij“.

Te skromne vrstice vtegnejo stališče zatrdno določiti, na katerih stoji gledé slovnice ljudska in srednja šola; še bolj se jim je morda posrečilo pokazati, da se ima slovnica kot samosvoj predmet odvrniti iz ljudske šole v one meje, kder se jej mesto spodobi.—

O poučevanji kmetijstva

**v spopolnjevalnih in nadaljevalnih šolah v obče
in o šolskih vrtih posebe na Goriškem.**

V članku, ki ga je g. Velicogna v „Atti e Memorie“ vrstil pod naslovom: „Sporočilo in predlog gledé začetnega poučevanja kmetijstva v ljudskih šolah na deželi“, nahaja se med drugim sledeče:

„Glede kmetijskega poučevanja v teh šolah prikazujejo se mnoge pomanjkljivosti, in to največ v tem, kar se tiče šolskih vrtov, ki imajo služiti vajam o izrejevanji sosebno sadunosnih dreves, katera panoga kmetijskega znanja je danes tem potrebnija, čem bolj je bila doslé zanemarjana.

V gradiščanskem okraju so v šolskem letu 1882-3 ustanovili 23 izpopolnjevalnih tečajev glede kmetijskega poučevanja; a v istini jih ima samo osem šol vsaka svoj vrt, ki bi se mogli uporabiti za praktično kmetijsko poučevanje; a še te vrte rabijo dotični šolski vodje za svoje potrebe. Vrhu tega niso ti vrtni uredjeni za takošen pouk, še manj pa za izrejo takih dreves, ki bi se mogla po deželi razširjevati.

Pri šolah goriškega okraja je bilo ustanovljenih 42 izpopolnjevalnih tečajev s kmetijskim poučevanjem, katerih se je udeležilo 569 učencev; 13 šolskih vrtov je, izmed kojih so občine nekatere pripravile, ostali so pa bili ukupljeni ali v najem vzeti s pomočjo šolskega zaloga.

Delalnost v praktičnem poučevanju je v teh tečajih zadostilen; sosebno v tem, kar se tiče izreje in razširjanja sadunosnih dreves. Med šolskim letom 1882-3 se je vzredilo in razširilo po deželi, kder so te šole, znamenito število 6446 sadunosnih drevesc.

Poučevalo se je začetno kmetijstvo tudi v nadaljevalnih tečajih v vseh šolah sežanskega glavarstva; a le teoretično, kajti vrte za praktično poučevanje imajo samo one šole v Sežani, Tomaji in Velikem dolu. Sicer imajo šole v Komnu, Brestovici in Gorjanskem kosove zemljišča, ki bi se mogli uporabiti za dotični pouk.

Isto tako se poučujejo učenci v vseh šolah tolminskega glav. okraja; šolske vrte ima pa samo sedem šol, in ni je tam občine, ki bi bila pripravila kos zemljišča za šolski vrt.

Delalnost teh izpopolnjevalnih tečajev gledé kmetijskega poučevanja, ovirajo sledeče okoljščine, ki naj bi se odstranile:

1. Manjka dobre kmetijske knjige, (za šolsko rabo. Ured.) v obče lahko umevne, ki bi mogla služiti učitelju kot vodilo, učencem pa kot pomoček.

2. Zelo malo je v kmetijskih vedah izurjenih učiteljev, sosebno gledé na praktični pouk.

3. Imajo šolske oblasti le pičlo malo denarja odločene za to, da bi se učiteljem omislili pomočki, neogibne potrebe pri začetnem praktičnem poučevanju, in da bi se ž njim odškodovali ali spodbadali oni učitelji, ki so se odlikovali s posebnimi zaslugami.

Z obzirom na te neprilichnosti, stavi g. poročevalec sledeče predloge:

1. Ljudskim učiteljem naj bi se brezplačno podeljeval eden obeh periodičnih listov kmetijskega društva; nadalje naj bi se visoko c. kr. ministerstvo poljedelstva naprosilo, naj zaukaže sostavo dobre knjige za začetno poučevanje kmetijstva v spopolnjevalnih šolah.

2. Naj bi se predsedništvo kmetijskega društva pogajalo z visoko vlado in sè šolskimi oblastmi v ta namen, da se pri tukajšni kmetijski šoli deželni zopet odpró poučeval-

ni tečaji za ljudske učitelje na deželi o počitnicah, kakor se je z izvrstnim vspehom poučevalo l. 1875. in 1876.

3. Da se napravijo šolski vrti, naj se visoko c. kr. ministerstvo naprosi, da dovoli zmerno svoto v denarjih; a samo za enkrat in samo za one slučaje in šole, ktere bi kmetijsko društvo imelo predlagati, prepričavši se, istinite potrebe.

4. Učiteljem bolj pridnim in izurjenim v tem poučevanju v ljudskih šolah obljubuje kmetijsko društvo darilo kot odškodbo za njihovo delovanje in korist.

5. Naj se ukrene, da se za nadzor spopolnjevalnih tečajev v gorenjem zmislu imenuje poseben odbor, sestavljen iz 12 udov c. kr. kmetijskega društva, in sicer eden odbor-nik za šole vsacega izmed 12 sodnijskih okrajev te dežele.

Sporočilo o stanu ljudskih šol v obsega goriško - gradiščanskem v šolskem letu 1882/3.

I. Zvunanji stan ljudskih šol.

Meščanskih šol ni bilo. Zasilni šoli v Grahovem in Dreženici sti dobili kot enorazrednici posvetna učitelja.

V okraju goriške okolice se inajo zaznameniti te spremembe:

1. Dvorazrednica v Ločniku je dobila še en razred; istotako enorazrednici v Podgori in Vrtojbi.

2. Zasilne šole v Gradiški, Gabriji, Ligu in Srednjem so postale enorazrednice.

3. V kamenski š. občini se je napravila v Skriljiš ekspozitura za učence prvih šolskih let.

4. V Vedrnanu se je ustanovila zasilna šola.

V sežanskem okraju se ni stan v ničem izpremenil.

V okraju tolminskem, sežanskem in v enem goriške okolice je bil učni jezik slovenski razen v Ločniku; v gradiščanskem okraju je bilo 9 slovenskih in 49 italjanskih ljudskih šol. V Gorici je bila ena slovensko-nemška, ena italijansko-nemška vadnica za dečke in ena nemška vadnica za deklice.

Tolminski okraj šteje 6 iz okrajnega š. zaloga sezidanih š. poslopij. Po enakem so se v goriški okolici sezidala 4 poslopja i ostala so ali občinska ali v najem vzeta. Sežanski okraj šteje 12 lastnih, gradiščanski pa le 2 lastna š. poslopja.

Kar pa šolsko pohištvo in v obče šolsko orodje dospeva, imajo se šole zahvaliti posebnim prizadevam okrajnih šolskih nadzorikov, da so se stare klopi malo po malem z novimi nadomestile. Šolska učila za števnanje, zemljepis in risanje imajo malo ne vse šole.

II. O obiskovanji šole.

V tolminskem okraji je obiskovalo iz dotične starostne dobe 222 učencev nadaljevalni pouk, 487 pa vsakdanjo šolo; to za to, ker je ta okraj zelo gorovit in se otroci še le 7. da celo 8. leta vsolati morejo. V Kobaridu, Volčah in Ravni je bila hoja v šolo redna; v ostalih občinah so bile dotične razmere manj ugodne, bodisi zarad daljave ali zdravja.

V goriškem okoličnem okraji je obiskovalo 1127 učencev nadaljevalno šolo. V Ajdovščini, Dornbergu, Plaveh, Deskli, Solkanu, Ligu, Žabljah, Sovodnji, Gabriji, Čepovann, Vipolži in v Šempetru so vsi otroci šolo obiskovali. Sicer je bilo tudi v ostalih občinah obiskovanje bolj redno nego preje. Vendar so je bolj pogostne in hujše bolezni močno ovirale.

V sežanskem okraji so otroci v obče bolj redno obiskovali šolo nego v prejšnjih letih. V gradiščanskem okraji se je število učencev jako pomnožilo. V Gorici je bilo, kolikor se posnemlje iz sporočila mestnega š. sveta, obiskovanje tudi v tem letu zelo redno.

Da se je število šolo obiskujočih otrok pomnožilo, h temu je zdatno pripomoglo vstrajno vpljivanje š. oblasti na prebivalce, pa tudi to, da so se nemarni starši kaznovali.

III. Število ljudskih učiteljev.

V tolminskem okraji je bilo 50, v sežanskem 35, v gradiščanskem 61, v gor. mestu 6 in v gor. okolici 68 učiteljev iz posvetnega in duhovnega stanu. Ker se v vsej deželi šteje 33.458 otrok, ki morajo šolo obiskovati, odpade po odbitih 1935 učencih, ki se v zasebnih ali državnih šolah poučujejo, na vsacega učitelja 104 učencev.

IV. Poučevanje v obče.

Verozakon so v vseh šolah duhovniki poučevali.

Menj ugodne so bile razmere o poučevanju telovadbe, in to zarad pomanjkanja telovadišč in telovadskega orodja.

V tolminskem okraji se je v Kobaridu in Bolcu telovadba redno poučevala. V goriški okolici in Sežani ni bilo nobene šole s telovadišči, in ta stroka se je le v šolskih sobah poučevati mogla. V gradiščanskem okraji se je telovadba v 18 šolah redno poučevala.

Število dobro uredjenih š. vrtov se množi od leta do leta; le v gradiščanskem š. okraji ni bilo nobenega šolskega vrta; pač pa

se je v 23 na novo odprtih spopolajevalnih tečajih pred vsem kmetijstvo poučevalo.

Kar knjižnjice dospeva, bilo je v tolminskem okraji v 40 šolah: 3604; v sežanskem v 34 šolah: 1293; v gradiščanskem v 17 šolah: 1171; v Gorici v dveh šolah: 209 in v gor. okolici v 50 šolah: 4400 zvezkov.

Znamenita je bila koboriška knjižnica.

Z učili, razen z onimi za prirodopis in sè zbirkami so bile vse šole preskrbljene. V tolminskem okraji je imelo 5 ljudskih šol vse potrebne pripomočke. Tudi ljudske šole v Gorici imajo učila za vse potrebe.

Kar se tiče posameznih predmetov, ima se zaznameniti sledeče:

a. Učni jezik:

V tej stroki je bil v tro-in večrazrednih šolah v obče dober uspeh; v dvorazrednicah je bil pa v promeru še precejšen. V posamnih, osobito razdeljenih ljudskih šolah, se je mogel učni smoter, kolikor ga dotični načrt zahteva, samo gledè čitanja doseči; manj ugodne so mogle biti razmere gledè jeziških in pismenih vaj.

Razen materinščine se je tudi — a v posebno odločenih urah — nemški jezik poučeval.

b. Računanje se je po Močnikovih navodih sploh z dobrim uspehom poučevalo. To velja tudi o pisanji.

c. Poučevanje v realijah, in sicer na podlogi novih š. knjig, odseda bolj nego preje.

d. Risanje in geometrično oblikoslovje. Da se poučevanje risanja manj ugodno razvija, temu je krivo to:

1. da ne prestaja za ta pouk potrebnega časa;

2. da so š. šobe preveč napolnjene;

3. da manjka še učiteljev, ki bi bili spretni v risanju na tabli;

4. da manjkajo za razmere šol na deželi uredjene risarske učilnice.

Vendar je bilo več dvo — in trirazrednic, ki so tudi ta smoter po večjem delu dosegale.

e. Petje.

Po sluhu se vadijo stroci v tej stroki prav pridno večinoma z dobrim uspehom. Vaje se vrše v pesmah na jeden ali na dva glasa. Petje po sekiricah se poučuje na 8 šolah.

f. Ženska ročna dela.

Pouk v tej stroki so ljudske učiteljice po večjem delu z dobrim uspehom vodile tudi druge tako.

O delalnosti učiteljev.

Vedenje in delovanje ljudskih učiteljev je bilo v obče hvalevredno. Kar se tiče okrajnih učiteljskih konferenc, obhajale so se te v tem letu samo v sežanskem okraji; vendar so se domače seje pri večrazrednicah redno vršile. V obče se je učiteljstvo poganjalo za izpolnjevanje v svojem poklicu.

Tu gre opomniti, da ima večina ljudskih učiteljev lastne ročne knjižnice.

V. O učiteljskih odgojiliščih.

V Gorici je bil jeden odgojevalen zavod za učiteljice za vse Primorje z dvema : jednim italjansko — nemškim in z jednim slovenskim — nemškim oddelkom. Učenk je bilo v sem 87 ; izmed teh 32 Slovenk in 55 Italijank.

S tem zavodom je bila zedinjena 5 razredna vadnica za deklice, izmed katerih sta imela spodnja 2 razreda po narodnem principu ustanovljena oddelka. Učni jezih je bil v teh oddelkih matruin ; nemščina je bila predmet. V ostalih 3 razredih je bil učni jezik nemški. Učenk je bilo v vsem 171. —

Razen te je bila v Gorici še druga vadnica za dečke, zedinjena z odgojevalnim zavodom za učiteljice, katera je bila razdeljena v 4 razrede. V dveh spodnjih razredih bil je učni jezik slovenski, oziroma italjanski, v tem ko se je nemščina kot obligaten predmet poučevala ; v ostalih razredih bil je pa učni jezik nemški.

VI. Zavodi za predšolsko dobo in nadaljevalnice.

Oskrbovalnice malih otrok ni bilo nobene v sežauškem in tolminskem okraji, ravno tako ne v goriški okolici. V grad. okraji bilo je 13 oskrbovalnic.

Gorica je imela 9 otročjih vrtov in 4 oskrbovalnice.

Nadaljevalnih tečajev z ljudsko šolo sklenenih, je bilo, in sicer :

a.) kot obrtniška šola : v grad. okraji 3 učilnice, v Gorici jedna.

b.) kot kmetijska šola. Teh je bilo več v vseh okrajih.

V Gorici je bila jedna kmetijska šola z dvema po narodnem principu ustanovljenima oddelkoma, v koja so se sprejemali učenci po dovršeni ljudski šoli.

VII. Zavodi za nepopolnočutilne in zanemarjene otroke.

V Gorici je bila gluhonemica za otroke iz gor. — gradiščanske grofije, iz Trsta in Istre. Bilo je v njej 68 otrok.

Vrhu tega je štelo to mesto še po en zavod za zapuščene dečke in drug za zapuščene deklice.

VIII. Potroški za šolstvo.

Upotrebovalo se je v vsem : 198061 gl. ; za penzije, odpravnine in druge takošne potrebe je bilo izdanih 7275 gl.

IX. Privatni pouk.

V tolminskem in sežanskem okraji, pa tudi v goriški okolici ni bilo nobene privatne šole. V grad. okraji je bila ena lat. eno-

razrednica za deklice v Rusicu, in druga šola s petimi razredi, zvana: „delle suore della provvidenza“ pa v Korminu.

V Gorici so oskrbovale „uboge šolske sestre“ 6 razredni zavod za deklice z javnostno pravico. Vrh tega je bila pri Uršulinaricah 5 razredna šola z isto pravico; nadalje lut. dvorazrednica in 4 enorazredne ljudske šole brez javn. prava.

X. Delovanje krajnih š. svetov.

To je bilo v tem letu bolje nego prej, akoprav se ni kaj odlikovalo. Vsi okrajni šolski sveti so imeli v vsem skupaj 59 sej, in rešili so 4575 opraviških komadov.

Gospodu predsedniku c. kr. okrajnega š. sveta za goriško okolico.

V tukajšnji izdatbi od 6. februarija 1883. l. br. 1021 iz 1882. leta izrečeno pričakovanje, da se bodo v šolskem letu 1882./3. v razvoji ljudskega šolstva gledé goriško-gradiščanskega obsega vspehi zaznamovali, se je na zadovolitev c. kr. deželnega šolskega sveta opravičilo. Kakor se iz splošnega letnega sporočila razvida, je število 34.061 učencev v letu 1881./2 v šolskem letu 1882./3. poskočilo na 26.297 ali pa od 73·30/0 na 78·7 odstote.

To je vsekako ugoden vspeh ki ima biti v prihodnje še ugodniši in se bode končno postavnim zahtevam na vse strani vjemal, na kar imajo c. kr. okrajni šolski svetovalci vselej zvesto paziti.

Gledé sredstev, ki morejo biti prizadevam okrajnih š. oblasti v dosego omenjenega smotra primerna podpora, obrača deželni š. svet njihov pozor na navedeno ukazo br. 1021 iz leta 1883., ter opozarja ob jednom c. kr. šolski svet na izdavev slovenskega in nadaljevalnemu tečaju namenjenega berila, kterege stane v zalogu šolskih knjig za jeden komad 60 novcev, pridajaje, da dež. š. svet rokopis dotičnega italjanskega berila uže ima, kojega po izvršenem strokovnjaškem pregledu omenjenemu založništvu v natis odpravi.

V š. letu 1884./5. bodo tedaj za vse ljudske šole kakor tudi za ž njimi zedinjene kmetijske in splošne nadaljevalne tečaje potrebne š. knjige pripravljene, in s tem se

dosega v učnih načrtih postavljenih smotrov za učečo se mladino omogoči. V ostalem pa ostane nalog c. kr. šolskih okrajnih oblasti, osobito okr. š. nadzornikov, da se vsled njihovega vplivanja znotranja organizacija ljudskih šol končno dožene, da se pouk potrebam prebivalstva primerno priliči in omenjenih uspehov doseže.

C. kr. dež. š. svet je drugače uže iz v letu 1882./3. predloženih letnih sporočil na zadovolitev razvidel, da se je poučevanje v omenjenem letu vidno boljšalo, in opozarja gledé zadržkov, ki ovirajo razvoj posameznih poučevanjskih panog na dodatke, ki se nahajajo v splošnem letnem sporočilu, ukazovaje zajedno, da se imajo opovire vstrajno odstranjevati.

V tem, da je bilo vedenje in delovanje učiteljev v obče bvalevredno, in da so razmero učiteljev z duhovniki in občinami z malimi izjemami neskalsene ostale, vidi dež. s. svet gotovo poroštvo za to, da se bodo učitelji tudi v prihodnje poganjali in prizadevali si, da dosego čedalje ugodniših uspehov v izgoji in poučevanju.

C. kr. deželni šolski svet ne more si kaj, da ne bi povdarjal nujne potrebe da se šoli v Renčah in Štandreži razširiti.

V Trstu marcija 1884.

Kmetovalstvo.

(Dalje.)

Razvrstitev zemlje.

Zemlja je: vroča, gorka, srednje gorka, mrzla.

Vročá zemlja ni nič vlažna, ima mnogo kremenine v sebi in revne rastline rastejo na njej. Sploh se da le za pašnike porabiti; oves pa dobro stori v njej. Če je v vlažnej legi, pa je taka zemlja dobra in v mokrih letinah rodé rastline v njej dobro. Tak svet je tudi za trto ugoden, če ima dosti redulnih snovi v sebi.

Suha, gorka zemlja ima nekoliko vlažnosti; nahaja se bolj v južni legi in ima mnogo peska in apna. Na njej je lahko dober pašnik, travnik, njiva pa tudi vinograd. Žito, korun, pesa, kostanj, breskev oreh dobro rodé v njej. Sadje iz take zemlje ima kaj dober okus.

Srednje gorka, pri katerej se uže odzunaj prikazuje vlažnost. Take zemlje imajo dosti sprstenine. Sem spadajo tudi apnene in peščene zemlje, če leže blizo rek, morji in gozdov. Taka zemlja je sploh primerna.

Vlažna in mrzla zemlja. Prva je rodovitna v subih letinah, če preveč dežuje, se jo ne more obdelovati. Druga, v nižinah in kotlinah, med gozdi in pri studencih, je zarad preobilne moče le za travnike. Njive s tako zemljo so neugodne. Sadno drevice na njej ne stori; žito poleže, pozebe in zgnjije.

Močvirna zemlja pa ni za nobeno rabo, ako se voda ne odpeljuje.

Zemlja pa je tudi:

Prav lahka peščena zemlja. Tako zemljo smemo le po malem rahljati in z valjarjem jo moramo obdelovati, da postane sklenena. Drugače mokrota iz nje prehitro izpuhti. Tako zemljo je najbolje porabiti za travnike.

Lahka, ki se prav vspešno obdeluje in je rastlinam jako ugodna.

Težka, ki je močno zvezna ali s kamenjem napolnjena.

Prav težka. Ako je strma, da se porabiti za pašnik ali vinograd; dobra je tudi za deteljo. Obdelovanje take zemlje stane mnogo stroškov. V to vrsto spadajo strme, hribske zemlje, in težka ilovna zemlja nižin.

Nadalje je zemlja:

Skalovita, ki leži na skalah; zato je suha in vroča. (Sposobna za gozd, v solnčni legi za vinograd.) Prod n a t a (za pašnik, če ima nanese ne zemlje). — I l o v n a, ako ima čez 400/0 ilovice; nekatere take zemlje imajo celo 900/0 ilovice, in razen nje tudi peska in železnega okisanca. Take zemlje so močno vlažne in se počasi ugrevajo. Takim zemljam ugaja slamnati gnoj, in dobro storé: pšenica, bob, zelje, repa. Sadonosno drevje se kaj ne sponaša na takej zemlji. Pe š č e n a (70 celo 900/0 peska). Le v vlažnih legah in mokrih letinah je dobra; obdeluje se pa lahko, potrebna je na njej zgodnja setev. Gnoj v njej hitro preide; na njej stori rž, oves, ječmen, lan, leča, turšica. Dobra je tudi za smreko, bor, akacijo in jagned. — A p n e n a (20-300/0 apna). Obdeluje se lahko in na njej stori dobro vsaktero žito; ona daje prav okusno sadje, izvrstno in močno vino, travo velike vrednosti, sočivje, deteljo, itd. S o l d a n s k a, s p r s t e n i n s k a (200/0 sprstenine). Razdeluje se v g o z d n o s p r s t e n i n s k o in v m a h o v i t o sprsteninsko zemljo.

Konečno je zemlja: v r t n a (izvrstna za zelišča in za vse rastline; n j i v s k a (pšenična, ječmenova, ižena, ovsena, deteljna, travniška, sadnovrtna, trtna, gozdna). —

Živa in mrtva zemlja.

Živa je zgornja, mrtva pa spodnja zemlja. Od teh dveh plasti odvisuje dobrota zemljišča. V dolinah in v nižjih legah rav-

nin se nahaja navadno debelejša plast zgornje dobre ali žive zemlje kakor v strmih legah. Ali je živa zemlja debela in kako debela, to odvisuje tudi od tega, kako je bila popred obdelovana. 8 do 10 palcev globoka živa zemlja je navadna; 11 do 12 palcev globoka je močna, čez 12 je prav močna, manj od 6 palcev revna zgornja zemlja.

Paziti je, ali spodnja zemlja rada vodo pušča ali jo zadržuje; ali bi se dalo kaj od nje porabiti za pomnoženje zgornje zemlje, ali je apnena, soldanasta, itd.

Če je gornja zemlja prevezna, spodnja pa rahla, je to ugodno. To je tudi, če je pod rahlo zemljo spodnja zvezna. Neugodno je, ako je rahla nad rahlo in zvezna nad zvezno zemljo. Navadno pa je ilovica, (z mnogim železnim okisancem) slaba spodnja zemlja, ki se skoro ne da zboljšati.

Kako se spoznavajo vrste obdelovalne zemlje?

More se zvedeti, česa je v tej ali onej zemlji v veči meri, in sicer:

1.) po zunanjih lastnostih zemlje.

Opazka: Težka ilovna zemlja dela, še več pa če je mokra, velike kepe, ki le počasi razpadajo, kar se hitreje godi, če je dovolj apna v njej.

Peščena ne dela kep, in z lopato prekopana se razleti. O suši ilovna zemlja razpoka, peščena pa ne. Tudi po barvi se da do zemlje spoznati. (Prim. sprsteninsko zemljo, apneno). Isto tako s potipom.

2.) Zemlja se spozna tudi po rastlinah:

- a.) v ilovni raste: Divji žajbelj, velika gosja potvica.
- b.) v peščenej: Divja kamelica, divji timijan, regrat.
- c.) v apneni: Rmena hmelina deteljica, njivski slak.
- d.) v glinasti: Navadni šorbinec, rimska kamelica.

O podnebji.

Kaj je podnebje? — Ali je ono povsod enako?—

Odločujoče za kakošnost podnebja ni le to, kje na zemljinem površji da so kraji, odločujoča je tudi njih višava z obzirom na morje. Višja ko je lega, več je vlažnosti; zato je v višjih gorah vedno več dežja nego v nižinah. Visoki hribi uživajo toplino srednjih leg. Vetrovne so odprte planjave.

Tudi vode imajo vpljiv na podnebje, ki ostaja bolj vlažno. Obrastene in obdelovane zemlje so bolj vlažne od drugih. Podnebje se ravna tudi po zemljiščih.

O življenji rastlin, in kako se ono daje pospešavati.

Vsi deli rastlin obstoje iz posodic. Zunanje dele pokriva koža (skorija), ki pospešuje dotiko s zrakom (tako tudi perje). Iz zra-

ka dobivajo rastline ogljenčevo kislino, amonijak, vodo in razne soli. Voda vhaja po korenikah, izhaja pa ko puh iz perja. Ogljenčeva kislina vhaja tudi po perji. Rastline dobivajo tudi dušec v podobi amonijaka iz razkrojene sprstenine v zemlji.

Rastline dobé živež iz zraka in iz zemlje. Rastlinsko življenje pospešujemo, ako odstranimo ovire, ki ono zadržujejo. Sem-le spada: odpeljavati nepotrebno vodo, zboljševati in obdelovati kameniti svet, poravnati griče in neravnine, obdelovati zapuščene travniške prostore, obdelovati mahovje in močvirje, pustote, tako z grmovjem obraščene prostore, uničevati plevelne rastline, braniti škodljive vpljive obnebja, odstraniti in pokončati škodljive živali.

Vprašanja: Česa je treba, da mogo rastline vspešno rasti? — Kakošno zemljo potrebujejo rastline z globokimi koreninami? — Kako se zemlje spoznajo? — Zakaj je to važno? — Kaj je podnebje? — Kakošno ugaja rastlinam? — Kaj dobivajo rastline iz zraka? — Kaj iz zemlje? — Kako pospešujemo rastlinsko rast? —

O odpeljevanji vode.

Da je kje vode preveč, krivo je, da zemljišče premalo visi, ali da spodnja plast vodo zadržuje.

Ako kak viden studenček močvirje dela, vreže se od njega jarek; ako je skrit, mora se prekopati do njega izvirka. Na nizko zemljo in v jame, se zemlje napelje. Vodo zadrževajoča ilovica naj se, če ni pregloboka in je spodaj kremen, pesek ali kamenje, prekoplje do spodnje plasti.

Vodotoki.

Ti so tam potrebni, kjer se voda brez njih ne da odpraviti. Vodotoki se izlivajo v reke, potoke ali prekope. Pri napravi teh jarkov, paziti je na ta-le vodila: Dno mora imeti povsod potreben pad. Črta glavnega jarka ima po večjem delu prerezati najnižje dele zemljišča. Pad mora biti tem večji, čem močvirnejša je zemlja in bolj ko je na njej ličja in tacega rastlinja. (Pad enega palca na dva sežnja dolgosti utegne zadostiti; v sili tudi pol palca za več sežnjev). V peščenej zemlji morajo se stranice z ilovico ali kamenjem obokati. — Poševnost stranic mora biti tem strmeja, čem skupnejša je zemlja in močnejši ko je pad. — Jarek bodi globok in snažen.

O drenaži.

Že davno so se umni kmetovalci trudili odpeljati preobilno mokroto iz zemljišč. Najpreje so napravljali odprte jarke, potem zakrite s tem, da so nametali v jarke šibja, kamenja in nasuli z zemljo. S tem so dosegli uže veliko, ker odprti jarki so jim preveč prostora vzeli in bili sploh neugodni, ker so ovirali obdelo-

vanje. Pozneje so te zaprte jarke zboljšali s tem, da so pokladali v vrezane jarke cevi, in to je prava drenaža.

Kjer je prava drenaža nemogoča zaradi truda in stroškov, napravljajo se jarki, ki se, 4' globoki, napolnijo na pol s kamenjem in jelševjem. Na to se nasuje zemlja. (2' mora biti kamenja, 2' pa zemlje, da je za obdelovanje).

Obdelovanje močvirja.

Izvirki močvirja so: 1. deževnica, ki ne more v globočino; 2. voda, ki se izceja iz visočin na površje, pa naprej ne more; 3. voda, ki je prišla pod površje, in odtod zemljišče namaka; 4. reke, ki včasih bregove poplavijo. Bližnji kraji imajo tedaj trohljivo prst, blato ali šoto.

Močvirja so ali zelena, ki imajo površje zeleno, na katerem nahajamo visoke trave, ki dobivajo v trohljivi prsti dovolj redilnih tvarin; ali visoka, v katerih raste le močvirne rastline. Na zelenih močvirjih se dobiva sicer dovolj sena, je pa le malo redilno in posebno govedi neljubu.

Pri močvirjih v 2. slučaju, se pod hribom vreže jarek, čegar dno je tako visoko kakor tla močvirja. Pri močvirjih vsled studencev, poišče se teh črta, da se voda odpelje. Pri spodnjih studencih se zemlja prekopa. Pri močvirju prevzročajočih rekah se napravi potrební jarek.

Obdelovanje kamenite in peščene zemlje.

Skale se razženo sè smodnikom in kamenje odpravi. Velike skale se izkopljejo in v jame prebrnejo. Zemlja naj se potem globoko prekoplje ali preorje.

Malo zvezni zemlji se pridá nekoliko ilovice. Peščena zemlja naj se globoko pregleda. Ako je ilovica zdolaj, tedaj se zemlja globoko prekoplje ali preorje; (ilovnata zemlja se tako s kremenikom pomeša). Vlažnost in zveznost zemlje se s tem pospeši. Kremenasti zemlji rabi pa tudi nekoliko apnenca (zemlja se z apnom pognoji). Napeljuje se tudi lapor. Na takih zemljiščih se napravljajo senožeti, če je kaka voda blizu. Če ne, obsadé se z drevjem in živimi mejami. (Akacija, bor, breza, jagned, vrba).

O globokem oranji.

Po globoki obdelavi postane zgornja zemlja močnejša in spodnja rahlejša. Na ta način se spravlja neplodna zemlja na površje, ktera ima razpasti. Na globoko obdelani zemlji pridelajo se obilnejši pridelki in vsakteri sad se v njej prav dobro obnese.

Ograje.

Ograje so škodljive, ako se jemlje obzir na vzeti prostor; na to, da se zemlja vsled njih pozno osuši; da se pri njih sneg

kopiči; da se v njih mrčesi, miši itd. redé — koristne pa so, ker lomijo vetrove, ker ohranijo zemlji večjo vlažnost, ker dajejo les, vejevje itd. Ograje so suhe (mrtve) ali žive. Za te služijo: glogovec ali beli trn, akacija, smreka, murba. Najpripravniši za to pa je glogovec, ker trpé take ograje več let.

O plevelu.

Plevel se množi po semenu, po korenikah in mladikah. Zastira se s pletvijo, kjer pa to ni moči, s kolobarom n. pr.: 1. leto: korenstvo. 2. l.: ječmen z deteljo. 3. l.: detelja. 4. l.: pšenica (po strnišči repa). 5. l.: koruza. 6. l.: rž ali oves. Najbolj znane izmed plev. rastlin so: Perenka, ljujlika, gabez, osat, steklas, kokalj, kostrela, preslica.

Rastlinam škodljive živali.

One izpodjedajo rastline, kvarijo cvetje, korenine, seme itd. Najbolj znane so: miši, keber, bolha, grakov kupec, gosenice, kapusnik, osasta muha, popotne kobilice, njivski polž itd., a nikakor krt ne, ki mnogo mrčesov v zemlji uničuje.

O kmetijskem orodji.

Pet vrst tacega orodja je: s prvim zemljo rahljamo in obračamo, z drugim jo poravnamo, s tretjim jo posejemo, s četrtem jo okopavamo, s petim žanjemo, kosimo, mlatimo.

Najimenoitniše je oralo.

Da je dobro mora 1. biti vredjeno, da se more ž njim plitvo in globoko orati, 2., da brazdo gladko odreže 3., da jo po polnem obrne 4., da zemljo drobi in rahlja in 5., da je močno in ne zahteva preveč vprežne moči.

Oralovi deli so: lemež, deska, kozolec, plaz, črtalo, gredelj, ročice, vprežna naprava.

Razen več vrst oral so tudi stroji, s kojimi se rastline okopavajo in osipavajo itd.

Za oralom je brana najbolj znano orodje, s kojim se že zorana zemlja poravna, razbija in pomeša. Tudi bran je več vrst, nekatere so lože, druge teže itd.

O gnoji.

Gnoj je iz organskih in neorganičnih tvarin. Umetno gnojenje pa pomenja vso ono hrano, ki jo rastline dobivajo po človeškem prizadevanji. Gnojenje je toraj naravno in umetno; ono je nadalje popolno, če se rastlini dopeljuje vsa njej potrebna hrana, nepopolna pa če se zemlji le nekoliko povrne, kar je rastlinam dala; ona ima nadalje pomnoževati rastlinske tvarine z najmanjšimi stroški.

Mucžina gnoja se ravna 1. po zemlji 2. po obnebi in 3. po

lastnosti rastlin. Zemlji se ima dati le toliko, kolikor potrebuje, preveč ne. Prav močnim zemljam gnojenje celó škoduje.

Pripravna tvarina za gnoj so vse one snovi, ki morejo posrednje ali neposrednje pospeševati rastlinsko rast, in katere skoro niso sposobne za drugo porabo. Moč gnojilne tvarine se ravna pa po številu prvin, iz katerih obstoji in po lastnosti, ali se hitro ali le težko razkroji.

Sprstenina je prav dober gnoj (vsahnene in razkrojene rastline). Podoravanje rastlin, strnišč, detelje itd. je dobro gnojenje. Velike gnojilne vrednosti so živalska telesa in izmeti živalski. Neprecenljive dobrote so: scavnica, kri, kosti, rogovi, lasje, dlaka, perje, mesovje, čreva.

Umno gnojenje je podlaga poljedelstvu, in je toraj posebnega pozora vredno.

Raznovrstne tvarine se delé v 2 glavni vrsti: v organske in neorganske. Organske se zopet delé v rastlinske in živalske.

Organske gnojilne tvarine.

One izvirajo posrednje ali neposrednje od organskih teles, so sestavljene iz več prvin in imajo v sebi pepelne pa tudi atmosférične obstojne dele. Razkrojevanje je odvisno od zraka, toplote in vlažnosti. Pri rabi tega gnoja je paziti na dotične razmere. Že razkrojen gnoj mladim rastlinam škoduje, toraj po razmerah rabi se nerazkrojen gnoj.

a. Rastlinski gnoj.

Rastlinskega gnoja deli, zložni v svoji kemični sestavi, lože razpadajo. Izmed za gnoj porabljivih rastlin so najbolj znane: 1. plevel, kje se je poruval in ni še dozorel 2. druge plevelne rastline, ki zopet poženo iz korenike (v tem stanu niso za gnojenje), dadó sežgane kot pepel dober gnoj. 3. močvirnate rastline, imajoče v sebi precej pepelnatih tvarin, se hitro razkrojé, te so za tako rabo.

Gnojí se tudi sè zelenimi rastlinami, ki hitro rástó, ter se, ko nekoliko porasejo, podorjejo. Podorava se detelja. Tudi strnišče podorano je dober gnoj. Na težki zemlji naj se žito požanje visoko, na peščení pa nizko.

Perje koruna, pese, repe, zelja, sočivja itd. daje tudi dober gnoj. Tako tudi mlade veje in listje dreves, pa tudi mah, praprota, vresje in smerečje. Enako dajejo mnogoteri ostanki v pivarnicah, vino- in sadjereji, n. pr.: hlazine, preše in enake reči dober gnoj.

b. Živalski gnoj.

Živalski gnoj ima veliko gnjilca in se hitro razkroji. Te tvarine so ali cela živalska telesa, ali le njihovi deli in

odpadki ali njih iz meti (neokuženih živali). Zraven razsekanih črev je kri dober gnoj zaradi obilnega gnjilca, isto tako s kropom poparjeni in na gnojni kup spravljene kebre pa kosti zaradi obilnosti fosforove kisline (v zmletem stanu). Enake vrednosti je tudi rogovje, dlaka, tičje perje (vse to z apnom pomešano). Tak gnoj je ugoden sadnemu drevju in zeljnatim rastlinam.

c. Iz meti živalski.

Ti so tekoči ali trdi. Scalnica ima veliko gnjilca, nekaj ogljenca in drugih soli. Da se ubrani izpuhtenje amonijaka (NH_3) iz nje, porabi se žveplena kislina, ki oni gaz v raztopljivo sol spremeni. Tudi solna kislina (HCl), vitrijol, mavec se rabi za vezanje ubežljivih drobcev.*)

V gnojnici se nahaja gnjilec, kalij, klorovi kalijum, magnezija, fosf. kislina itd.; zato je ona velike vrednosti.

Da-si tudi manj gnjilca, imajo trdi živalski izmeti mnogo redilnih snov v sebi.

Les spada človeško blato (najmočnejši gnoj) bolj za ilovčno zemljo in ugaja sosebnost zeljnatim rastlinam; blato ptičev zaradi obilnega gnjilca in fosf. kislih soli (rabi se v vlažnem vremenu). Najmočnejše blato pride od golobov. V peruanskem gvanu je 100% gnjilca (N) in 240% fosf. kislega apna (CaO , PO_5), pepelika (K O) in drugih org. tvarin. Njegova moč je 50 krat večja od one hlevskega gnoja; iz meti dom. živali, ki so različne vrednosti in se steljo pomešani dajo hlevski gnoj. Gnoj je jako različen pri posameznih živalih: Govejek (v 100 delih je 80 d. vode, $2\frac{1}{2}$ d. gnj., 1 d. fosf. kisline in 16 d. raznih soli. Ovčjek, imajoč mnogo amonijaka ($\text{HO} + \text{NH}_4\text{O}$) in fosf. kisline (PO_5), ker vroč, je dober za mrzlo zemljo. Iz njega ubežljivi amonijak se ohrani z gipsom (CaO , CO_2) ali s pomešano zemljo. Enake vrednosti je kozjek.

Dober gnoj je z vročim, suhim, mnogo gnjilca in fosf. kisline (PO_5) imajočim konjščekom pomešani svinjšček. Zeló vroč je mnogo redilnih tvarin, sosebnost veliko gnjilca in fosf. kisline imajoči gnoj kuretnine, ki pomešan s zemljo ali raztanjšan v vodi ali gnojnici ugaja le mrzli zemlji.

Merodajna v gnoji je stelja, ki ga zboljša in je sama na sebi org. tvarina. Najsposobniša je slama (ržena in ajdovca) za nasteljo v tem ko služi pšenična slama za rézanico, ovsena,

*) Da redilni amonijak ubeži iz gnojnice, spričuje bodeči njegov duh posebno po letu. Kakor hitro se pa gori omenjene kisline v njo vlijó, zgine zoprni duh. Gnojnico treba nabirati. Vsak hlev naj ima viseč jarek v sredi in naj pelje v zunaj hleva skopane, nepredrljive jame. Gnojnica, z vodo stanjšana, rabi se o vlažnem stanu zemlje tudi za polivanje senošet. Ona je pravi zaklad!

fižolova slama itd. se pa za kurno porabi. Veliko vredna za steljlo je praprot ker ima mnogo kalija ali pepelika (KO) Sicer se rabi vresje, mah, hičje, trstje, smrečevje in korunova slama pa tudi zemlja sama. *)

Gnojišče.

Da je gnojišče dobro uredjeno, zahteva se, da je na senčni strani in da solnce ne prepeka zgornjega gnoj, da je lahko dohodno da ga kapnica ali ktera druga voda ne izpira in da je zemlja v njem neprodrljiva. Ono bodi prostorno v razmerji z živino, da se lahko loči stari gnoj od mladega, vroči od mrzlega itd. in imej lesen pokrov.

Rudninski gnoj.

Rudninski gnoji izvirajo le iz zemlje, njih tvarine so za rastl. življenje jako ugodne in redilne; one imajo fizikalne in kemične lastnosti, da iz zraka povzivajo redilne tvarine in pripomorejo tudi k razkrojenji organskih biste. Iz rudskih snov postajajo najvažnejši rastl. deli (zrnje iz fosf. kislih soli, steblo iz kremenine.)

Rudninski gnoj dajejo: gips, apno, kreda, lapor, razne soli, pepel, saje itd.

Pepel, imajoč lugasto sol, pepelik in ker deloma raztopljiv, pripomore, da se sprsteninski ostanki razkrojijo in da se plevel uniči, podpira rast zelišč, povziva vlago in redilne tvarine iz zraka ter pokončuje mrčese v zemlji. Njegova vrednost se ravna po vrsti lesa.

Tudi lug in izluženi pepel imajo redilnih tvarin.

Saje, imajoče razne soli, so razjedljive in pokončujejo mrčese, imajo pa tudi gnojilno moč.

Mavec rabi se zmlet ali stolčen; sosebno dober je za deteljo nateza na-se vlažnost, in veže ogljijenčevo kisl. amonijak. Potrosi se tudi po hlevskem gnoji.

Vitrijol, je tudi za gnojenje, ker raztopi v zemlji navzoče fosf. kisle soli (rabi se stanjšan). Gnojni kup se ž njim potrosi, ali se z raztopljenim poliva gnoj v hlevu in na gnojišči. On veže ubežljive amonijakove snovi. *)

*) Ker je listje le slaba nastelja naj se v gozdu pušča kot hrana rastečemu drevju. Če se pa grabi, naj se to ne dela vsako leto na istem prostoru. Puščeno listje se razkroji in sprstni, toraj drevju hrano daje.

*) Amonijak, spojina dušica z vodencem. Ta plin, brezbarven, bode v nos in se obilno razvija v zahodih pa tudi po konjskih stajah iz gnjijoče sealnice. Amonijakove spojine so važne v svojih razmerah do rastlinstva. Rastline dobivajo ves svoj dušec iz amonijaka, kateri vpijajo. Zato se rabijo am. soli tudi za gnoj.

Sploh so vse solitrovo kisle rudninske tvarine redilne, pospešujejo rastl. življenje in razkrajanje drugih v zemlji navzočih tvarin.

Kalijev solitar hasne žitu in sočivju.

Natronove soli imajo veliko gnojilne moči v sebi. Nekatere rastline potrebujejo kuhinjske soli.

Vsaka rastlina potrebuje apna, ki se lahko v vodi raztopi in spremeni v oglj. kisl. apno za rastl. korenine.

Tudi staro apno razpadenih zidov s peskom vred ima enake lastnosti.

Lapor, ki ima razen ilovice, kremenice in apna še drugih redilnih snov, navzema se na zraku oglj. kisline; lahko razpade in je zelo rodovitna ter daje dober gnoj za polja, travnike in vinograde.

K o m p o s t.

Mešanica iz organskega in rudninskega gnoja je kompost. (Zeleni plevel, odpadki slame, lug, klasje, smeti, pomije, pepel, pepelika, cestno blato, žaganje, veje, lapor, živalska telesa, dlaka, rogovje, skalnica, keabri itd.)

Vodila, po katerih se prideljujejo rastline.

Dobro seme mora imeti lično barvo in biti zdravega duha; nezrelo je neugodno v kali; pa tudi prezrelo ne sme biti seme, ki ima biti v obče brezi soderge, ljulike, kokalja.

Seme je dalje ali manj časa kaljivo, katera lastnost odvisuje od rastl. narave in od hranjenja. Oljната semena ostanejo dalj časa kaljiva; žito od 2-3 let; turšica do 4 leta.

Za setev ni dobro prestaro seme, izvzemši ono od oljnatih rastlin in sočivja. Seme, suho spravljeno in v zračnem hramu hranjeno, ostane zdravo. Seme, da kali, potrebuje gorkote, ktere mora biti najmanj 3.50 R.

Spajanje s kislecem (O) se zove kisatev ali oksidacija, okis ali oksid pa je spojina s kislecem, ki se z večino drugih prvin spaja v več razmerah (okisne stopinje).

Fosfor (P) najčistejši je brez barve, prozoren in zelo mehak. Zelo je razprostranjen. Mnoge rastline izpijajo iz zemlje fosfornate soli in po njih pride fosfor v živalsko telo (v možganih je, v jajcih, v mesu, največ pa v kosteh, iz katerih se dobiva ves fosfor v trgovini).

Fosforokisl. apno je glavna sestavina vseh kosti. V žganih kosteh ga je 80%; iz njega se dela fosfor in kakor košična moka se rabi za gnoj. Za rastline je bistveno hranilo (prvin. ga v žitnem semenu. Naše telo dobiva fosf. kisl. apno posebn. v kruhu.

Pšenica	kali	pri	toplini	3.50 R.	v	6	dneh,	pri	80 R.	pa	v	3	dneh
Rž	"	"	"	"	"	4	"	"	"	"	"	2 ¹ / ₂	"
Oves	"	"	"	"	"	7	"	"	"	"	"	4	"
Ječmen	"	"	"	"	"	6	"	"	"	"	"	4	"

Razna semena toraj razno hitro kalé.

Premenjavanje semen a.

Dobivanje semen a (sosebno lanenega in jarega žita) iz družih krajev zove se premenjavanje. Pred rabo, se seme, če težko kalí n. pr. pri korenji, namaka denimo v vodi, v kateri se je raztopilo nekoliko kuprovega vitrijola ali kake druge kisline. Preostre pa ne smejo biti te tekočine.

Koliko semen a sme se posejati.

Vodilo: Toliko rastlin sme priti v zemljo, kolikor jih more živeti na njej. Kolikost se ravna tudi po lastnosti semen a. Debelega se potrebuje več, drobnega manj; ona ravna se tudi po obsebi in lastnosti zemlje: Bolj ko je vreme ugodno, redkeje se seje; rodovitna zemlja se tudi redkejšo obseje. Sprsteninska zemlja in v obče težka zahteva gostejšo setev. Zgodnja jesenska setev zahteva manj, poznejša več semen a. Setev nima biti ni pregosta ni preredka.

O sejanji.

Sejanje se izvršuje z roko ali sè strojem, ki seje enakomernejše in prihrani mnogo semen a, ktere ga se pri sejanji z roko mnogo zametava. Kako globoko se ima povlačiti seme v zemljo, to določuje lastnost zrnja, zemlje in vremena. Sočivnato zrnje se spravi saj 3" globoko; plitvejšo se seje žito, posebno ječmen in rž, najplitvejšo detelja. Težja in mokrejša zemlja zahteva plitvejšo sejatev, rahla globokejšo. Za plitvo povlako rabi se njivska vlača, za globokejšo pa brana.

Z navadnim oralom se podorava seme enakomerno. Seme se ima zavleči koj po setvi, sosebno o suhem vremenu.

Sevni stroj je priporočanja vreden pri mnogo ravnih in prostornih njivah, na grajščinah itd.

Čas za setev.

Obnebje, zemlja, vreme in rastline določujejo ta čas. Pri manj ugodnem vremenu seje se prej, v mrzlih krajih mora pa biti pomladanska setev pozna. Na peščeno zemljo seje se zgodaj spomladi, na mokro pozneje.

Čas setve ravna se tudi po vremenu vsacega leta. Enoletne rastline se zgodaj sejejo.

Sploh velja pravilo: Rastline, ki morejo prenašati vse neugodne vpljive zraka in vremena, smejo se prej sejati od onih, ki ljubijo gorko zemljo in ugodno vreme.

O presajanji.

Rastline, v svojem prvem razvoji zelo občutljive in gojene v posebnih lebah blizu doma ali na solnčnem kraju, presajajo se, ko so dovolj dorastle, na prosto polje ali na njivo. Tako se navadno izrejujejo rastlinice zeljnatih rastlin. Presajanje se pa izvršuje o vlažnem vremenu. Pred sajenjem se stavijo rastlinice v pomešaničo zemlje, vode in govejega blata.

Kako rastline sploh oskrbovati.

Ovire pri rastlinskem razvoji so 1. premočna razrast jesenske setve (v tem slučaju se n. pr. ozimsko žito popase ali se srpom okrajša) 2. pregosta setev (ktera se z brano prevleče), 3. pretrda zemlja ali mraza razpokana (povlaka z valjarjem), in 4. bolezni: a) snet, ki nastane po gljivici (*Uredo segetum*). Pri pšenici je le zrnje snetjavo (gljivica: *Ustilago sitophila*), pri ječmenu, ovsu in prosu je celo klasje snetjavo (gljivica „*Uredo segetum*“). Zdravilo: Namakanje semena v raztoplini kuprenega vitrijola, a ne premočnej. b) Medena rosa, ki napada posebno zimnino, sočivje, deteljo in hmelj (vzrok gljivica *Albigo communis*), ter je najnevarniša o cvetji ali kmalu potem. Zdravilo: Malec (gips), potrosen po bolnem žitu, solna voda poškropljena. c) Rija na perji, bilkah in steblih pšeničnih in rženih in je neka gljivica „*Puccinea*“. Perje dobiva rujave pike in začjenja veniti. Žita, po riji napadenega, ni samo klasje revno in zrnje drobno, ampak tudi slama je slaba in neporabljiva za krmo. Ta bolezen se nahaja največ po močvirnatih krajih, v katerih naj bi se zaradi tega opustila setev žita.

O poleženem žitu.

Žito poleže 1. zaradi preobilnega deževanja, tudi vsled dežja z viharjem 2. zaradi gnoja in slabe lastnosti zemlje; zaradi gnoja, če se je s frišnim in premočnim gnojem pognojilo 3. zaradi goste setve, sosebno na močnih njivah. Tudi v prevlažni zemlji žito poleže, kjer pa drenaža pomaga. Pred cvetjem poleženo manj, pozneje poleženo žito več škode dela.

O pletvi.

Predno dozore plevelne rastline, morajo se izruti. Da ni preveč plevela, bodi seme čisto; tudi naj se obvaruje gnoj plevelnega semena.

Žetev in hranitev žitnega pridelka.

Žanje se žito sè srpom ali kosc ali s kosnim strojem. Prvi način je najmudniši, drugi hitrejši in tretji je najprimerniši na velikih ravnih žitnih poljih. Pri poleženem žitu treba rabiti srp, pri katerem se v obče zrnje ne trati kakor pri kosi. Žito, uže suho, more se koj povezati v snope, drugače ne. Suši se povezano žito na polji. Dalje prih.

Dopis.

Z GORIŠKEGA. (Zakaj sme in mora učitelj rabiti pero zvun šole?) Ni zdravejšega leka nego je zdrava, neosobna kritika, ki se opira na resnico. Takošna zida, in ne podira. V vseh časih in strokah, kjer so delovali v tem smislu kritiki, sijal je napredek, hodil je um svoj mu odločeni pot, izboljševale so se naprave v prid človeškemu plemenu. Napredek je namreč oni veliki pojem, ki vlada in deluje v bolj vzvišenih duhah, ki so se tudi na šolskem polji poočitili sijajno, in to celo v onih dobah, ko je mogel le osebni heroizem nadvladati družabne in druge, za dotičnika nevarne razmere. V mislih so mi tukaj neprestrašeni pijonerji šolskemu ali uprav izobraževalnemu napredku minulega stoletja in prvih desetletij sedanjega, ki so razvijali o izobraži šolskej neminljive misli, v tem ko so celo vladarji, n. pr. Friderik Veliki, imeli o šolstvu nevredne, dejal bi sramotilne misli. V katerih in kakošnih časih so živeli nekdanji učitelji, sram bi me bilo pisati. V mislih so mi nadalje sedanje učiteljske moči, ki se še, soseben v Nemcih, tako izvenredno odlikujejo s krepkimi odboji in znanstvenim utemeljevanjem svojih misli, in kedor čita njihove proizvode, ta vidi, da je učitelj, ako mu je do istine, oblast, s katero gre kaj več računati, nego se je kedaj godilo.

Ljudski učitelj, kakor stojé dan danes reči, ima tudi vsled svojih študij mesto in besedo, koje si še povikša, ako zvun šole s peresom deluje; ker on je saj v svojej stroki, posebe še vsled mnogih skušenj, mož peresa. On tedaj more in mora govoriti, kder mu ni nikdo drug kompetenten. Kedo drug n. pr. more

vspešniše govoriti o pedagogiki, metodiki, nego on, ki je za to poučen in posebe izurjen? In ker so vse stroke v njegovem delokrogu, kako polje zanj gledé načina predavati je! Kedo sme bolj, nego on, povzdigovati glas o pomanjkljivostih, razvadah, itd? Tudi mora to, ako mu je do resnice in napredka.

Stoletje naše ima značaj družbovanja, toraj civilizacije in človeškega izpopolnjevanja. Vsled tega raznoimna društva in časopisi, menjevanje misli, kritika.

Tudi v šolstvu, kar je izročeno v knjigah, napravah in razmerah, ni golo zlato, saj po stavku ne: „Errare humanum est.“ Marsikaj se daje popraviti; a razpravljati je treba te stvari, neprestrašeno, a ne iz osobne kljubesti ampak iz ljubezni do stvari. Drugod se v tem jako odlikujejo ljudski učitelji, ne boječi se nikakor plašilne tradicije o stanovnih razlikah. Oni govoré iz prepričbe. Celo kraljestvo je toček, o kojih bi učitelji mogli govoriti, ali potrjuje je, ali pa da je učitelji na svetlo postavijo. Mnogo je stvari, in te imajo mnoge lastnosti pa tudi mnoge uporabe. Kako polje mislecu! Vrh tega kaka vaja in kaka korist! Ali ni pa tudi menjevanje opravičenih misli na korist in pravo veselje?

Konečni stavek tem vrsticam se glasi: „Ljudski učitelj pero v roke, zanimajte se za stvar, ki vam mora biti in je sveta; izsledujte in razpravljajte točke, tikajoče se šolstva: v berilih, šoli in življenji. To nas prisili, da bomo tudi pridno čitali dotične knjige in liste, to nas ohrani v vednem delovanji duševnem, v tem ko bomo svoje reči utemeljevali.“

X.....

IZ PODGORE. Šolski listi razpravljajo točke skoraj iz vsacega predmeta, kar utegne biti učiteljem na hvalo. Ravno po tej poti zvé učitelj mnenje svojih tovarišev, primerja delovanje svoje in drugih; spozna svoje napake, jih lahko popravi in poprime se lažje in boljše metode. Večkrat sem premišljevala pri čitanji takih razprav, bi ne bilo li dobro, da bi kedo spregovoril nekoliko besedic o ročnih delih in gospodinjstvu. Učni načrt razdeluje ročna dela po letih. Prav dobro je to, vendar mora učiteljica ozirati se na to, da učenke delajo taka dela, koja jim potem koristijo. Ravno iz tega vzroka naj učiteljica dobro premisli, preden določi delo, naj ne muči preveč z izgledi, ker matere so navadno temu zelo nasprotné, zato tudi nočejo dati denarja za tvarino. Nekoliko imajo prav. Kaj koristi preveliko število obrazcev, če se ne zna dela izgotoviti? Konoc leta prinesó deklice izgledé domov, jih vržejo v kot in malo po malem pridejo vsi v smeti. Tu je trud uboge učiteljice in denar zavržen.

Bolje je, če se izvoli tako delo, v katerem pridejo združene

vse dotične vaje, katere zahteva učni načrt; pridnejše delajo učenke in nobene ni, da bi ne imela dela. Veliko je ležeče tudi na tem, v katerem redu se vrste dela. Učiteljica mora tako razdeliti, da gre vedno od lahkega k težjemu. Začetek je v I. letu s kvačkanjem. Pokaže naj učiteljica, kako se drži kvačka in v kateri roki. Učiteljica ima leseno ali koščeno hvačko; pove jim, da ona ima le zato veliko, da one boljše vidijo. Opozori jih kako ovezuje bombaž, kako pregiba kvačko in prste. Posebno mora paziti na pravilno držanje telesa, kakor tudi da ne drže dela preblizo niti predaleč od oces. Vse učenke delajo v začetku zračno pentljo, ko se nauče to, pa dolgo in nizko pentljo. Ko delajo omenjeni pentlji, lahko jim učiteljica tako pokaže napraviti, da slednjič iz tega nastane podbradnik za male otroke. To napravi učenkam mnogo veselja. Prvo leto se težko kaj več vzame.

Drugo leto delajo vse učenke malo jopico s prav lahkim obrazcem. Tu se morajo dobro naučiti teorije iz prakse ali vaje, kakor pri slovnici. Ko dovrše jopico, narede nekoliko kvačkanih obrazcev naj prvo lahke potem težje. Proti koncu leta pletó desno in levo pentljo, pokaže se jim vse, kakor pri početnih vajah v kvačkanji.

Tretje leto vzame se nogovica. Učenke naredé vsaka nekoliko nogovic; pri prvem paru jim pokaže in razlaga učiteljica, kako se dela. Veleva jim, večkrat doma narisati nogovico v šoli pa vpraša, kako se vsak del izvrši. Slabeje učenke ne bi še znale same napraviti nogovice, ako bi delale samo ene nogovice, zato morajo še druge napraviti. Učenke morajo delati druge vse same le dovoli se jim vprašati ako kaj ne znajo. Ko dovrše to delo, začno pletene obrazce in sicer nekoliko gostih, kakoršni se rabijo za jope in nekoliko luknjičastih. Ako čas ostane, delajo še eno pleteno kapico.

Četrto leto uči se šivati. Učenke prineso: naprstnik, igle in sukanec. Ker ne znajo navadno še igle držati, in ker je kar delajo v začetku še slabo narejeno, zato vkaže jim učiteljica prinesiti katerikoli kos starega blaga. Večkrat jim prereže ta kos in one morajo sešiti. Ko se nauče šiv, delajo žensko srajco. Učiteljica jim narisa srajco na desko in povsod zapiše mero, kakor se navadno vzame. Učenke rišejo v šoli in doma toliko časa, dokler se ne nauče. Učiteljica vreže prvo srajco; učenke pa pazijo; druge režejo same, a preden ko kaj odrežajo, pregleda in premeri učiteljica, da se prepriča, je li prav ali ne. Opozori jih, da je boljši dvakrat meriti ko skaženo rezati. Pove jim kakošen sukanec in kaka igla se vzame k tvarini; kako se spozna je li primeren ali ne; kako se loči platno od bombaževine in kako se spozna, je li močno blago ali ne. Ko šivajo, razlaga jim vse šive, kako se narede in kje. Ko izgotove srajco, delajo zaznamnico na lindek, ako čas ostane delajo imena na drugo obleko n. pr. na nogovice, robce itd.—

Peto leto delajo jopico ali, kateri drugi izdelek z enim tu-neškim obrazcem. Potem narede šivano izglednico, pri kateri se mora posebno paziti, da narede pravilno krpanje. Učiteljica mora povdarjati važnost krpanja; kako je potrebno vsaki deklici, da se vadi v krpanji, ker popravljati in krpati se mora vsaka obleka. Stara obleka je tudi dobra, ako ni strgana in umazana; staro prihrani novo. Na to delajo možko srajco; tu učiteljica ravno tako postopa, kakor pri ženski srajci; učenke rišejo v šoli in doma. Izprašuje jih učiteljica, kaj se dela enako pri možki in ženski srajci in kaj različno.

Šesto leto učé se krpati nogovice, ko dovršé to delo, naredé iz vsacega dela mali izdelek, kar služi v nekako ponavljanje.

Pri vseh navedenih vajah ne sme se vzeti pretenke tvarine, posebno pa v začetku, ker s tenko tvarino je mnogo teže delati nego z debelo ali srednjo. Zelo se vesele učenke, kadar jim dovoli učiteljica delo domov nesti. Dovolí se jim to le takrat, ko znajo delati, kar cenijo deklice, kakor v priznanje šolske pridnosti, a prihodnjo uro mora učiteljica pogledati, kako so delale doma; kajti domače naloge ne bi prinesle nobenega haska, ako bi se ne popravljale v šoli.

Pri ročnih delih mora biti tiho in mirno, kakor pri drugih predmetih. Povsod naj učiteljica opozorja učenke, kjer se kaj lahko prihrani. Posebno lahko se pokaže pri krojenji, kako se mora paziti, da ostane kolikor je mogoče le eden kos in ne vse polno malih košččkov ali zrezkov. Pregovor pravi, da zrno k zrnu dela pogačo; ravno tako košček pri koščeku naredi kos. Tako se ne učé samo delati ampak tudi varčnosti katera je vsakemu potrebna. Paziti mora učiteljica tudi na red in snago, katera sta Bogu in ljudem dragi. Primerja se delo snažne in nesnažne učenke in pokaže razliko.

Učiteljica pazi, da se vadijo učenke v lastnostih, ki jih mora imeti pridna gospodinja in ako pazi celo leto na to, gotovo je zadovoljna z vspehom konec leta.

Ukaz ministra za uk in bogočastje z 12. februarija 1884. šte. 23122.

gledé zmanjšanja pisarij pri ljudskih šolah in prena-redbe dotičnih določeb učnega reda z 20. avgusta 1870.
1. šte. 7648.

Od različnih strani se ponavljajo pritožbe, da so šolski voditelji in učitelji ljudskih šol s pisarijami preobloženi.

Ker je ta napaka pripravna, opovirati učitelje v njihovi vzgojevalni in poučevalni delavnosti, za katero so v prvi vrsti postavljeni, tako pozivljam šolske oblasti, da obstoječe uredbe, glede opravljanja uradnih pisarij pri splošnih ljudskih in meščanskih šolah, kakor dotične obrazke (formulare) pregledajo in pri tem ko pri vsaki prihodnji priložnosti pazijo na to, da se nebitvene pisarije odstranijo, neobhodno potrebne pa kolikor mogoče olajšajo.

Izpremenjevaje nekatere določbe učnega reda z 20. avgusta 1870. l. šte. 7648 zaukažem v pospeševanje tega smotra to-le:

1. V šolsko matico (Schulmatrik) se imajo vpisati ne le šolo obiskajoči, ampak vsi otroci šolske starosti, ki prebivajo v šolski občini.

Šolska matica naj se ne vodi pri posameznih šolah, ampak od krajnega šolskega sveta, sploh po tistih osebah, katerih dolžnost je otroke šolske starosti v razvidu imeti (§§. 1. in 33. učenega reda).

2. Razrednica in tednica (§§. 6. in 33. učenega reda) imate se pod imenom razrednica v en opravični spis (Amtsschrift) spojit, in se imajo tukaj vzlasti šolske zamude vsakega poludneva ter obravnavana učna snov vsakega tedna, kakor šolske naloge zabilježevati.

3. Šolskega obiskovanja v zapisnikih (Katalog), šolskih naznanilih, spričevalih itd. ni treba zaznamovati z besedami (§. 20 učenega reda), ampak ima se le število zamujenih opravičenih in neopravičenih šolskih poludnevov izkazati.

4. Odpustne knjige (Entlassungsbuch — §. 18. učenega reda), imajo odpasti. Odpust otroka ima se v šolski matici in v zapisniku zaznamovati. V šolski zapisnik se imajo zabilježiti tudi zadnji redi, ki so se v odpustnico (Entlassungszeugnis) zapisali.

Izidi odpustnih preizkušenj z zasebnimi (privatnimi) učenci (§. 16. učenega reda) se imajo v zapisniku višjega razreda dotičnega leta zabilježiti.

5. Kot šolska spričevala (Frequentationszeugnisse), vzlasti kedar otrok iz ene v drugo šolo prestopi, imajo se izročiti šolska naznanila (Schulnachrichten); namen take

izročbe se ima na njih in v šolskem zapisniku razkazati (§. 66. učnega reda).

Novice in razne stvari.

Učiteljska konferenca. Po sklepu okr. š. sveta bo prihodnja okrajna učiteljska konferenca v Solkanu, dne 28. maja t. l. Začetek ob 8¹/₂ zjutraj v šolski sobi II. razreda.

Dnevni red:

1. Sporočilo g. nadzornika o stanu šol in uradnih spisih.
 2. Včim in koliko menjuje državna š. postava od 2. maja 1883. obstoječe učne načrte za Primorje?
 3. Kterih sredstev naj se učitelj poslužuje, da vzbuja in krepiča mravnost v mladini?
 4. Vpljiv š. vrtov na gospodarstvo in odgojo otrok.
 5. Ktera berila so našim šolam najprimernejša?
 6. Sporočilo načelnika o okrajni učiteljski kujižnjici.
 7. Volitev zastopnika v c. kr. okrajni šolski svet, pa poslancev v dež. učiteljsko konferenco.
 8. Samostalni predlogi.
-

Razstava učil in š. izdelkov. Vsled sklepa c. kr. dež. š. sveta 26. marca t. l. bo deželna učiteljska konferenca v Gorici meseca septembra 1884. S to bode združena tudi razstava učil in š. izdelkov. Dan se bode kasneje določil.

Učitelji se žanskega okraja vzprejeli so pri uradni konferenci dne 7. aprila t. l. sledeče predloge:

1. Gledé uvedenja Nagelovih ali Močnikovih računic, izrekla se je konferenca enoglasno za poslednje.

2. Vzprejel se je predlog, da naj se vpelje po vseh šolah na Krasu Praprotnikov Abecednik, ker je mimo Miklosičevega in Žumer-Razingerjevega Abecednika najboljši.

Glede vpliva š. postave od 2. maja 1883. l. na učne načrte za Primorje, izrekla se je konferenca, da nimata ni postava ni ukaz z 8. junija 1883. l. nikakoršnega vpliva na učne načrte za Primorje.

Volitev dveh udov v dež. učiteljsko konferenco se ni vršila, ter ostaneta prejšnja odposlanca, ker ni še iztekla triletna veljavna doba, namreč: gg. Hrovatin in Tomšič.

Koliko se porabi papirja. Po poročilih Francoskih listov, izdelava se na leto v 3985 fabrikah 952 milijonov kilogramov papirja. Polovica se porabi za tisk, samo za časnike 300 milijonov kilogramov. Na leto porabi Anglež $11\frac{1}{2}$, Amerikanec $10\frac{1}{2}$, Nemec 8, Francoz $7\frac{1}{2}$, Italijan in Avstrijanec po $3\frac{1}{2}$, Španjec $1\frac{1}{2}$, in Rus 1 kilogram.

Četrto berilo za ljudske in nadaljevalne šole, sestavi Peter Kočnik, ravnatelj c. kr. gimnazije v Celji, je gledé vsebine z ozirom na naše razmere prav premišljeno sestavljeno. Knjiga je razdeljena v 6 poglavji. Prvi obsega povesti, popise, pesmi in predgovore. V drugem, zemljepisnem delu, se tvarina deloma ponovi, deloma razširi in utrdi. Tretji del razpravlja najpotrebnejše iz prirodoslovja. Opisujejo se občna svojstva teles, stroji in nekatere fizikalne prikazni. V kemiji navajajo in opisavajo se prvine in njih spojini. Ta del, da-si se bode marsikomu pretežaven dozdeval, je vendar preimenen, kajti v njem sloni racionalno poljedelstvo. V četrtem so poučni sestavki, kako si naj kmet zboljša svoje gmotno stanje. Peti oddelek razpravlja razne obrte, kakoršni so v Slovencih najbolj navadni. Tukaj tudi najdeš sestavke o denarju, kupu, prodaji, ceni, zavarovalnicah in sodruživih. Tudi se ti pove, kako ti je skrbeti za zdravje in dolgo življenje itd. V 6. oddelku se razpravljajo zgodovinske črtice.

Visoko c. kr. ministerstvo za uk in bogočastje je dovolilo na prošnjo društva „Sloga“ slovenskemu otroškemu vrtu v Gorici za tekoče leto 200 gld. in nekaj podob proti temu, da bodo smeje slovenske kandidatkinje tukajšnjega c. kr. učiteljskega izobraževališča obiskavati imenovani otroški vrt. Vpisanih je 60 otrok.

G. Peter Rajakovič, vodja na c. kr. učiteljskem izobraževališči v Gorici je iz zdravstvenih vzrokov stalno upokojen. Začasni vodja imenovanega zavoda je častni kanonik in knez nadškofjski konzistorijalni svetovalec, monsignor Jožef Marusič, profesor verstva in pedagogike na istem zavodu.

C. kr. namestnija je povprašala tržaški mestni odbor, ako hoče morda svoje komunalne osmerorazredne ljudske šole razdeliti v samostojne peterorazredne ljudske in v samostojne trirazredne meščanske šole, kakor šolska novela od 2. maja 1883. l. to dopušča, a mestno starešinstvo je odgovorilo, da ostane vse pri starem. — So pač kmalu preračunili, da bi bilo po razdelitvi več šolskih stroškov, nego zdaj.

Venec čveteroglasnih pesni. Zložil Hrabroslav Volarič, učitelj v Kobaridu. Delo I. Cena 50 kr. Izdal in založil skladatelj. Natisnila Klein in Kovač (Eger) v Ljubljani, 1884. Ta zvezek obseza 10 pesni. 7 napevov zloženih je za moški čveterospev (oziroma zbor) s tenor solom, a 3 napevi so upravljani za mešani zbor. Radostno pozdravljamo ta prvi umotvor g. skladatelja ter ga tople priporočamo posebno učiteljem pevcem.

Cerkveni orglavec na deželi bode težko pred avgustom zagledal beli dan, ker kakor smo pozvedeli, tisk le počasi napreduje. Naj tedaj orglavci, kateri ga že željno pričakujejo, le še tako dolgo potrpe.

Vsled sklepa c. kr. kmetijskega društva dobivajo vodstva ljudskih šol na goriškem po en iztis kmetijskega lista brezplačno. Želeti bi bilo, da bi učitelji, posebno taki, ki so v kmetijstu bolj znajdeni, list tudi z dopisi podpirali.

Prestrojenje meščanskih šol. §. 17. š. novele z 2. maja 1883. določuje, da se pri pouku v meščanskih šolah mora ozirati na potrebe obrtnikov in poljedelcev. Sklicujoč se na to naredbo, izdal je naučni minister spodnje — avstrijskemu deželnemu šolskemu svetu ukaz o reorganizaciji meščanskih šol. Ta minister-ska naredba razločuje sledečih pet kategorij meščanskih šol: 1. deške meščanske šole, ozirajoče se na obrtnijo; 2. deške meščanske šole, ozirajoče se na obrtnijo in kmetijstvo; 3. deške meščanske šole obrtne in kemične smeri; 4. dekliške, ozirajoče se na obrtnijo; 5. dekliške, ozirajoče se na obrtnijo in združene s šolskim vrtom za prideljevanje zelenadi in cvetic. Uže ta razdelitev kaže, da se hoče zdanja vlada bolj ozirati na prave potrebe krajev pri urejevanji šolstva, nego so to storile prejšnje vlade. Šola mora biti praktična, da bode v resnici koristila ljudstvu. Samo teoretični uk malo koristi in se tudi hitro pozabi. Dobro bi bilo, da bi se tudi na Slovenskem ustanovilo več takih šol, ki bi brez dvojbe mnogo pripomogle za povzdigo obrtnije in kmetijstva.

Uč. Tov.

Učitelja Fr. Šucin Jakob Jelšek ††. Minoli mesec spremili so k večnemu počitku učitelja Pliskoviškega, umršega v 67. letu njegove starosti, in učitelja Jakoba Jelšeka, ki je v 50 letu svoje starosti prominol. V štirih mesecih uže tretji mrlič! Blag jim spomin!

Slovenska slovnica z naukom, kako se pišejo pisma in opravični sestavki, prišla je ravno kar v zalogi šolskih knjig na Dunaji na svetlo. Stane 70 kr. Rabila se bode v višjih razredih ljudske šole.

Okrajna učiteljska konferenca za mesto Gorico se je vršila dne 14. maja. Navzočih je bilo 35 učiteljev in učiteljic mestnih šol, c. k. vadnic in učiteljšč. Predsedoval je c. kr. okr. šols. nadzornik, prof. Culot. Na dnevnem redu je bila volitev odposlancev za deželno šolsko konferenco, ki bo koncem septembra t. l. pod predsedništvom preč. g. deželnega šols. nadzornika viteza Klodiča. Voljena sta bila gg. učitelja Jacobi in Ipavic.

Razpisane službe. Na c. kr. učiteljskem izobraževališči v Gorici razpisano je ravnateljevo mesto z dohodki, določenimi v postavi 15. aprila 1873. drž. zak. št. 48. Prosilci morajo dokazati, da so sposobni podučevati pedagogiko in voditi praktične vaje, ter da poznajo nemški, slovenski in italijanski jezik. — Na c. kr. deški vadnici, ki je združena z imenovanim učiteljščem, razpisani sta dve podučiteljski mesti in eno mesto pomočnega učitelja s plačo podučitelja. Prosilci za prvi mesti morajo dokazati sposobnost za podučevanje na ljudskih šolah z nemško-italijanskim, oziroma z nemško-slovenskim učnim jezikom. Za eno omenjenih mest zahteva se tudi znanje hrvaškega jezika, ki se mora dokazati. Prosilci za mesto pomočnega učitelja naj dokažejo sposobnost za podučevanje v tretji vrsti (grupi) učnih predmetov za meščanske šole, posebno pa sposobnost za podučevanje risanja na učiteljskih izobraževališčih, in znanje nemškega ter italijanskega ali slovenskega jezika. — Prošnje naj se podajo do 30. junija t. l. deželnemu šolskemu svetu za Goriško in Gradiško v Trst.

V Kopru so se vršile od 29. aprila do 18. maja skušnje učiteljske sposobnosti, katerih se je udeležilo 33 učiteljev in učiteljic. Slovenskih izprašencev je bilo 8 (oziroma 10), izprašniki 2, hrvaških vkup 5, italijanskih ostali.

Razpis služeb učitelja-voditelja na enorazredici v Pliskovici in v Povirji; obe s plačili III. vrste. Za definitivno podelitev teh služeb zahteva se sposobnost k pomočnemu poučevanju veronauka.

Prošnje naj se vložijo po predpisanem potu c. kr. okrajnemu šolskemu svetu v Sežani v dobi 6 tednov.

C. kr. okrajni š. svet v Sežani, 12. maja 1884.

V. ČERNIC, založnik. — Hilarijanska tiskarna v Gorici.

